Archeologienota
Verslag van Resultaten

bureauonderzoek: 2019A451

Oostende
Westkaai-Vlotdok

Kim Aluwé

Pieter Laloo

Ghent Archaeological Team bvba
Dorpsstraat 73
8450 Bredene

Colofon

Project:
Oostende- Westkaai-Vlotdok

Uitvoerder:
GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba (GATE)
Kim Aluwé, Pieter Laloo

© 2019 - GHENT ARCHAOLOGICAL TEAM bvba
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie, zonder toestemming van Ghent Archaeological Team bvba.

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel ii

Inleiding iii

Verslag van Resultaten 1

1. Bureauonderzoek [BO] 1

1.1 Beschrijvend gedeelte 1

1.1.1 Administratieve gegevens 1

1.1.2 Onderzoekskader 4

1.1.2.1 Door initiatiefnemer geplande werken en bodemingrepen 4

1.1.3 Onderzoeksopdracht 6

1.1.3.1 Archeologische voorkennis 6

1.1.3.2 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied 7

1.1.3.3 Randvoorwaarden 7

1.1.4 Werkwijze en strategie van het onderzoek 7

1.2 Assessmentrapport 8

1.2.1 Landschappelijke situering 8

1.2.2 Historisch cartografische situering 11

1.2.3 Archeologische situering 16

1.2.4 Interpretatie – datering onderzoeksgebied 17

1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed 18

1.2.5.1 Gemotiveerde tekstuele verwachting 18

Bibliografie 19

Bijlage 20

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de renovatie en restauratie van een bestaande havenloods naar een multifunctioneel gebouw met onder andere een brouwerij/brasserie, een overdekte plaza voor evenementen, kantoorfuncties en een vestiging voor prostitutie gereguleerd door de stad en de politie. De havenloods aan Westkaai-Vlotdok te Oostende staat bekend als het koninklijk stapelhuis. De gevels en bedakingen van de havenloods zijn als monument beschermd sinds 1981 (https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/14017). Een beheersplan werd in 2018 goedgekeurd (https://plannen.onroerenderfgoed.be/plannen/642).

Het projectgebied bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone, nl. de historische stadskern van Oostende. De als plangebied gemarkeerde oppervlakte overschrijdt drempelwaarden opgenomen in het Onroerenderfgoeddecreet. Hierdoor moet een archeologienota worden opgesteld. GATE werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem op te maken met advies naar eventueel uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding of vrijgave.

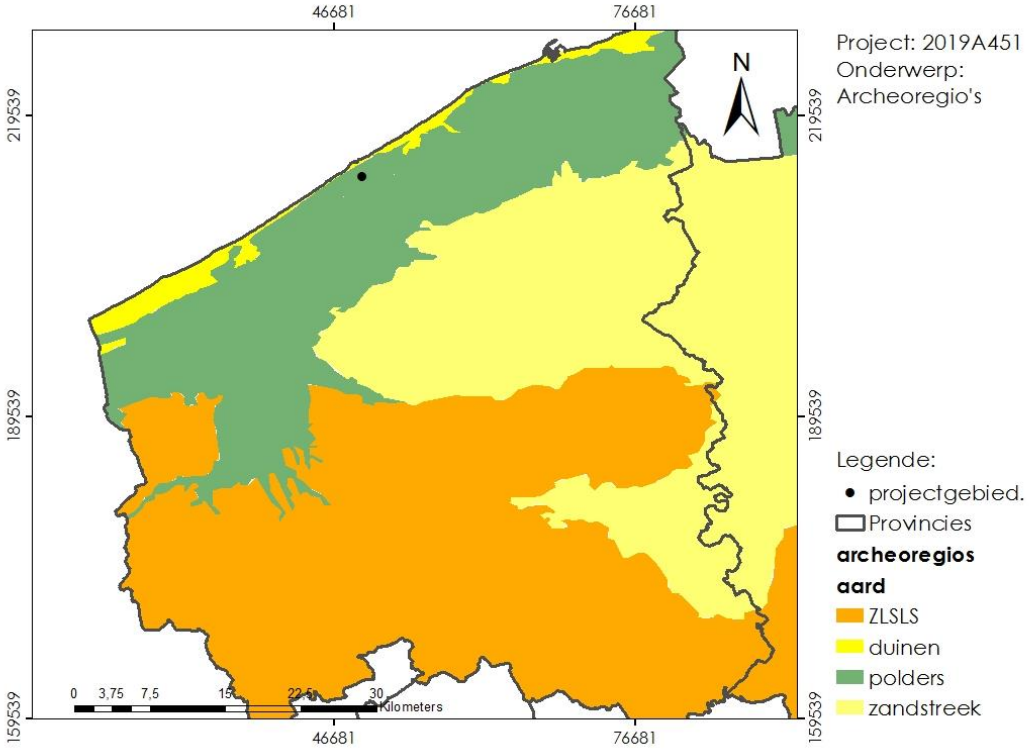
VERSLAG VAN RESULTATEN

1. Bureauonderzoek [BO]

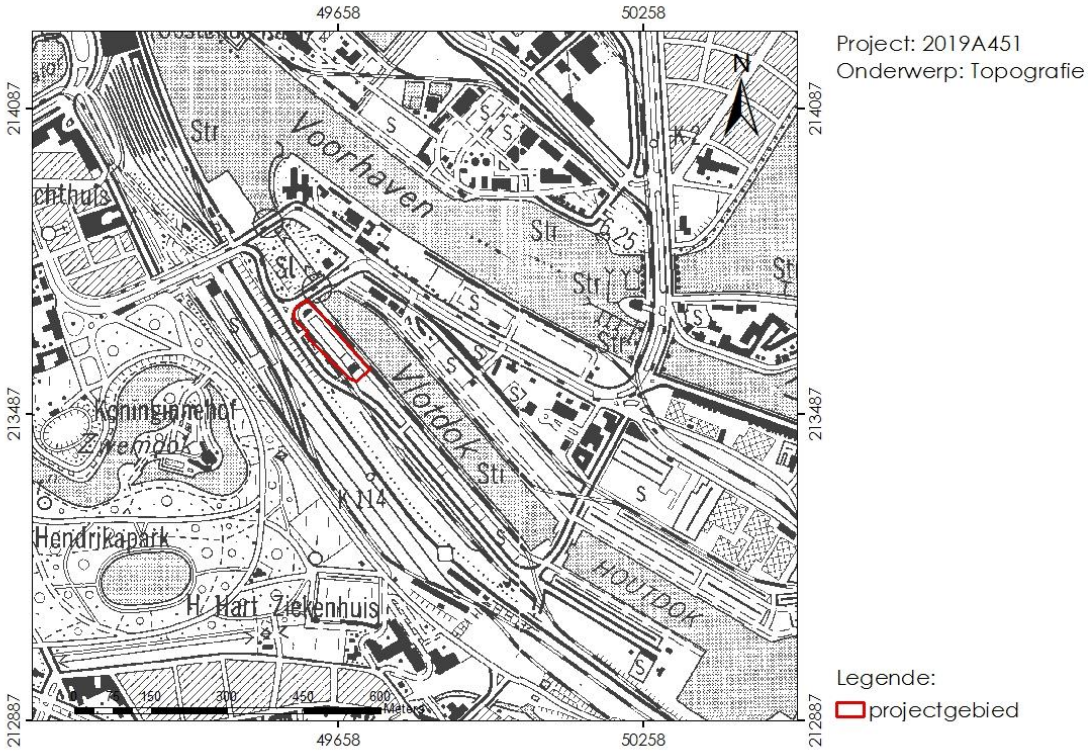
1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 *Administratieve gegevens*

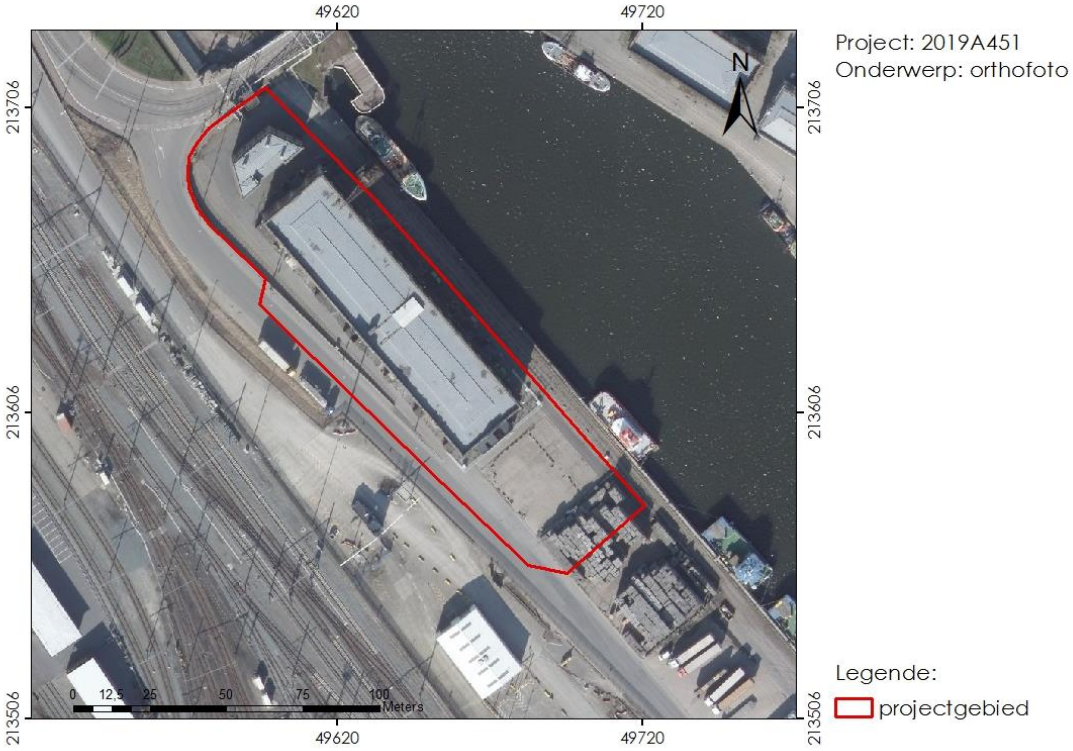
Projectcode	2019A451			
Locatiegegevens	Gemeente	Oostende		
	Deelgemeente			
	Adres	Westkaai-Vlotdok		
	Toponiem	Koninklijk stapelhuis		
Bounding box (Lambert EPSG:31370)	X1	49559,961	X2	49722,068
	Y1	213679,809	Y2	213574,455
Geografische situering [Fig. 1-4]	Het projectgebied bevindt zich in het West-Vlaamse Oostende ter hoogte van Westkaai-Vlotdok, net binnen de historische stadskern van Oostende. De ingrepen voorzien in de omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen hebben plaats in en rond het Koninklijk Stapelhuis dat als monument werd beschermd in 1981.			
Kadastrale gegevens	Gemeente	Oostende		
	Afdeling	Afd. 2		
	Sectie	D		
	Perceelsnummer(s)	27W2, 863 A, 863B, 863C, 863N, 863R, 864		
Zoektermen Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek			
Betrokken actoren / specialisten (+ functie)	Kim Aluwé (archeoloog), Pieter Laloo (erkend archeoloog)			
Externe advisering	/			

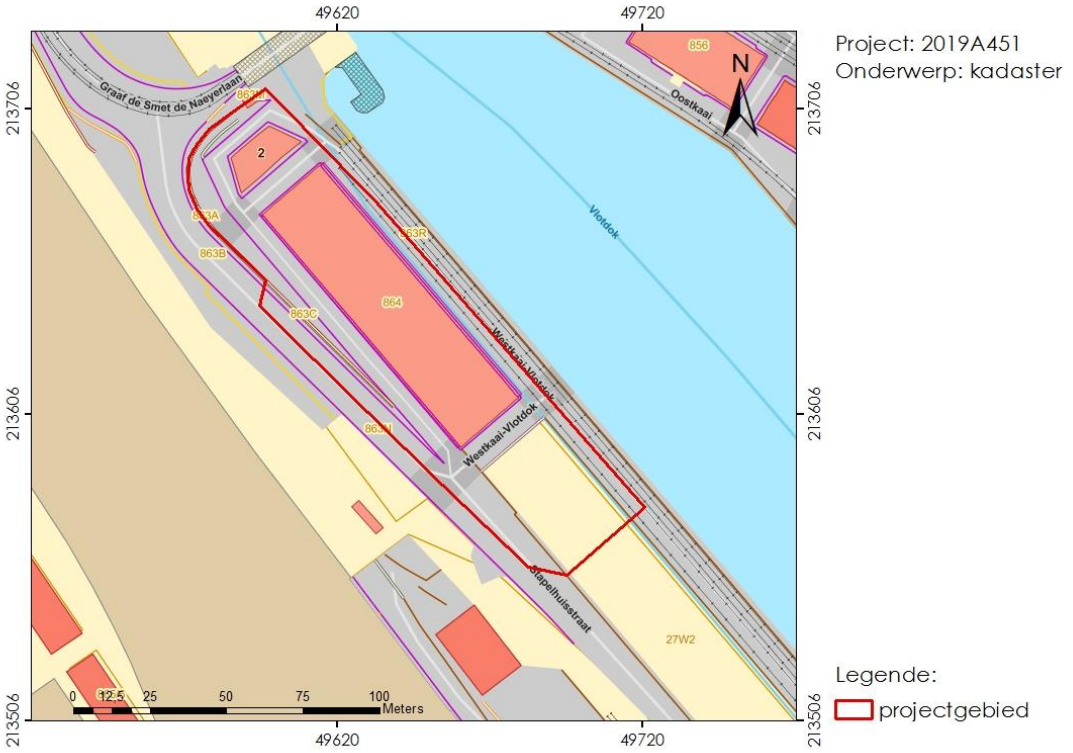
Figuur 1: Lokalisering projectgebied t.o.v. provinciegrenzen (archeoregio's).

Figuur 2: Lokalisatie projectgebied t.o.v. de topografische kaart.

Figuur 3: projectie van het projectgebied op een recente (2018) orthofoto (© GDI Vlaanderen).

Figuur 4: Projectie projectgebied t.o.v. het GRB-bestand (© Geopunt).

1.1.2 *Onderzoekskader*

1.1.2.1 Door initiatiefnemer geplande werken en bodemingrepen

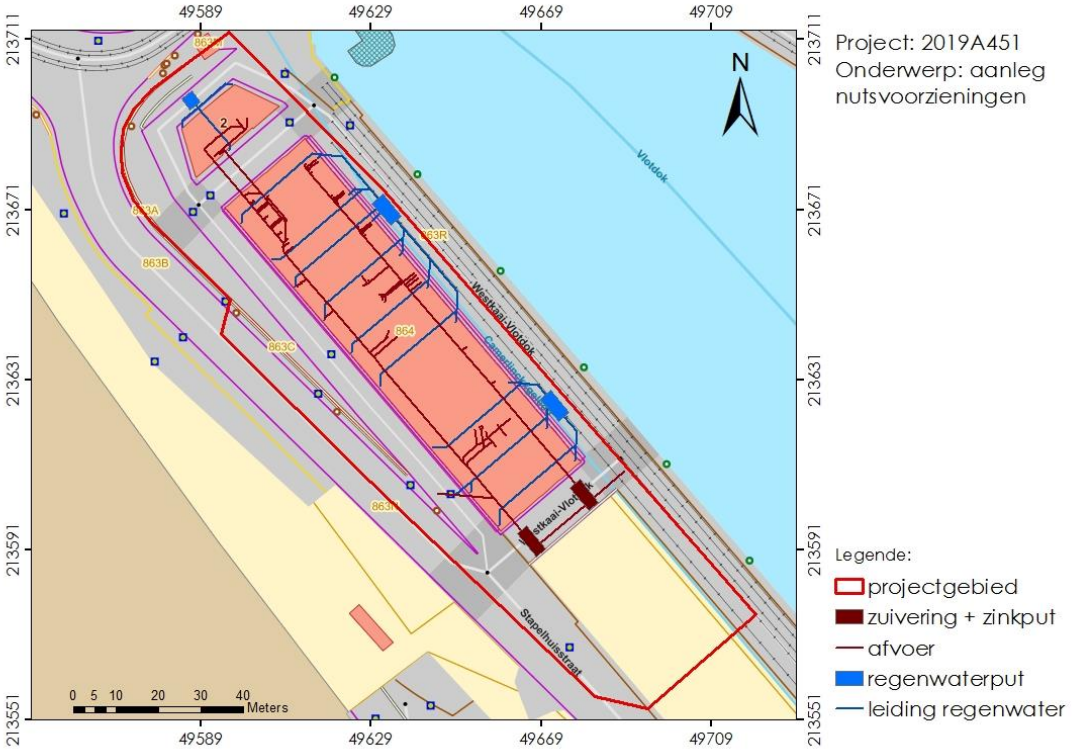
De initiatiefnemer plant de renovatie en restauratie van een bestaande havenloods (Koninklijk stapelhuis) naar een multifunctioneel gebouw met onder andere een brouwerij/brasserie, een overdekte plaza voor evenementen, kantoorfuncties en een vestiging voor prostitutie gereguleerd door de stad en de politie.

De gevels en bedaking van het Koninklijk stapelhuis zijn als monument beschermd. De buitenstructuur van het gebouw (daken, gevels, buitenschrijnwerk) zal dus grondig gerenoveerd worden. De nieuwe binneninrichting van het gebouw zal veelal geen effect hebben op de bodem, uitgezonderd van de totale vernieuwing van de nutsvoorzieningen (fig 5).

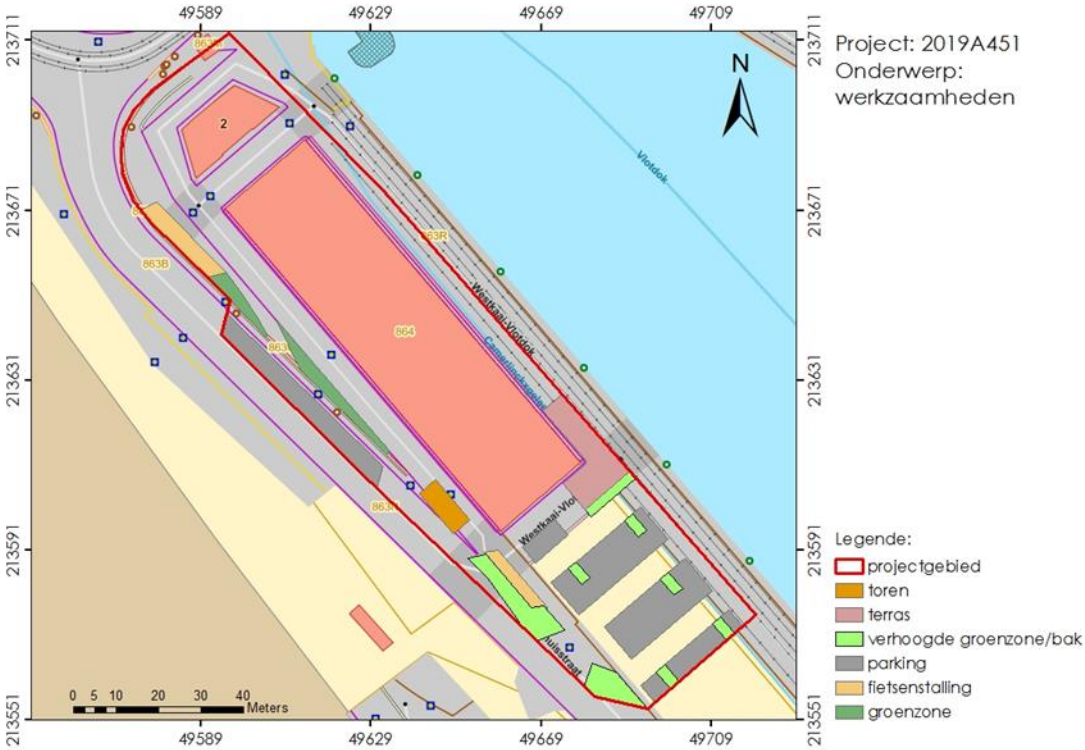
Over een lengte van ca. 500m zal de riolering voor vuil en fecaal water vernieuwd worden. Deze werkzaamheden vinden plaats op geringe diepte in een zeer smalle sleuf binnen het gebouw. Ten zuidoosten van de loods worden twee putten voor beperkte zuivering en twee zinkputten aangelegd. Deze ingreep vindt plaats buiten het gebouw en zorgt voor een diepere verstoring (ca. 2m) over een totale oppervlakte van ca. 50m^2. Ook de riolering voor de regenwaterafvoer wordt over een lengte ca. 400m vernieuwd. Deze werkzaamheden vinden plaats op geringe diepte in een zeer smalle sleuf binnen het gebouw. Ten noordoosten van de loods en ten noorden van het bijgebouw worden regenwaterputten voorzien. Deze ingreep vindt plaats buiten het gebouw en zorgt voor een diepere verstoring (ca. 2m) over een totale oppervlakte van ca. 70m^2.

Daarnaast worden ook enkele ingrepen verricht rond de havenloods (fig. 6). Voor de inrichting van de parking zullen enkel lijnen geschilderd worden. Aan de zuidoostelijke hoek van de loods wordt een terras (ca. 200m^2) voorzien. Dit terras zal bestaan uit betonnen platen gelegd op losse dragers op de bestaande verharding. Bij de aanleg van de verhoogde groenzone en groenbakken (1m hoog) zal enkel de bestaande verharding opgebroken worden over een totale oppervlakte van ca. 300m^2. Ook voor de plaatsing van fietsenstallingen zal de ingreep in de bodem zeer beperkt zijn. De aanleg van een onverhoogde groenzone (150m^2) zal zorgen voor een verstoring tot 0,5m diep. De diepste verstoring (ca. 2m) wordt veroorzaakt door de bouw van een toren (ca. 70m^2) ten oosten van de loods. De toren telt 8 verdiepingen en wordt voorzien van een lift. Op de tweede verdieping wordt de toren met een brug verbonden met de loods.

Ingrepen	**lengte (m)**	**opp. (m^2)**	**diepte**	**plaats**
riolering vuil water	500		beperkt	loods
riolering regenwaterafvoer	400		beperkt	loods
zuivering + zinkput		50	ca. 2m	buiten
regenwaterput		70	ca. 2m	buiten
terras		200	/	buiten
parking		1000	/	buiten
fietsenstalling		150	beperkt	buiten
verhoogde groenzone		300	beperkt	buiten
groenzone		150	ca. 0,5m	buiten
toren		70	ca. 2m	buiten

Figuur 5: aanleg nutsvoorzieningen aangeduid op het GRB-bestand (© Geopunt)

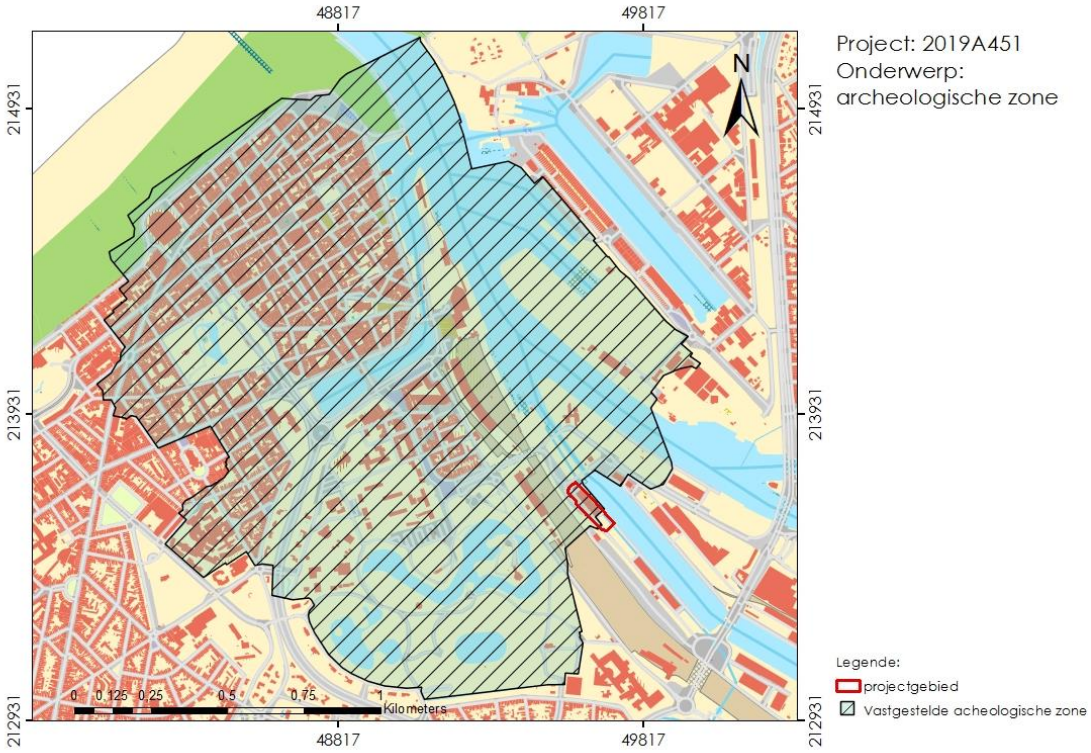

Figuur 6: werkzaamheden aangeduid op het GRB-bestand (© Geopunt)

1.1.3 *Onderzoeksopdracht*

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Binnen het projectgebied zelf vond nog geen archeologisch onderzoek plaats. Wel bevindt het projectgebied zich binnen de vastgelegde archeologsiche zone van de historische stadskern van Oostende (fig. 7). Bovendien is de havenloods (Koninklijk Stapelhuis) een beschermd monument. Vanaf 1894 werd de tweede belangrijke uitbreiding van de haven (nà het oprichten van de eerste 3 handelsdokken) gerealiseerd, met de bouw van het Vlot- en Houtdok, het Zwaaidok, de bijhorende sluizen, enz. Na de aanleg van de dokken werd gestart met de aanleg van de uitrusting van de kaaien. In 1906 werden op de West- en Oostkaai van het Vlotdok elks twee paar treinsporen gelegd en werd gestart met de fundering van de stapelhuizen op de Westkaai. Hangar n°1 is het enige bewaarde stapelhuis in grotendeels originele staat en vertegenwoordigd de vroegste industriële uitbreiding van de haven.

Figuur 7: ligging projectgebied binnen de vastgestelde archeologische zone geprojecteerd op het GRB-bestand (©Geopunt).

1.1.3.2 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Heeft het projectgebied archeologisch potentieel?
- Is er sprake van verstoring van dit potentieel? Zo ja, in welke mate kan deze eventuele vindplaatsen hebben aangetast?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden?
- Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?
- Welke aspecten verdienen aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

1.1.3.3 Randvoorwaarden

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk, voorafgaand aan het aanvragen van de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. Het terrein is momenteel namelijk bebouwd en verhard.

De initiatiefnemer opteert voor de uitzonderingsprocedure waarbij een archeologienota wordt aangeleverd op basis van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er binnen het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem of werfbegeleiding wenselijk is en/of vrijgave mogelijk is.

1.1.4 *Werkwijze en strategie van het onderzoek*

GATE werd aangesteld om deze archeologienota door middel van een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem op te maken. Dit vooronderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van GATE. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd digitaal opgemaakt middels Office- en Adobe-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. In die GIS werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, www.geo.onroerenderfgoed.be, www.cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

1.2 Assessmentrapport

Dit bureauonderzoek plaatst het projectgebied binnen een landschappelijk en archeologisch kader, waarbij rekening gehouden wordt met het ontwerpplan van de toekomstige werkzaamheden. Deze studie dient als voorbereiding van een eventueel vervolgonderzoek, waar rekening kan worden gehouden met de geplande grondwerken, of de reeds gekende archeologische, geologische en bodemkundige fenomenen. Daarnaast helpt de voorbereiding mee tot het opstellen van een [mogelijke] archeologische verwachting per zone waarmee zowel tijdens toekomstige bouwwerken, als tijdens de uitvoering van het vervolgonderzoek rekening gehouden wordt. Door raadpleging van de CAI [Centraal Archeologische Inventaris] en archeologische literatuur wordt ten slotte ook nagegaan in hoeverre gekende vindplaatsen aanwezig zijn in de nabijheid van het onderzoeksgebied.

Deze studie maakt gebruik van verscheidene datasets. Uitgangspunt is het ontwerpplan met informatie over de toekomstige grondwerken, verkregen van de initiatiefnemer. Deze informatie wordt vervolgens geprojecteerd op de bodemkundige en geologische kaart. Vervolgens worden de historische kaarten als de archeologische inventaris onder de loep genomen om de gekende archeologische sites in en nabij het projectgebied te registreren.

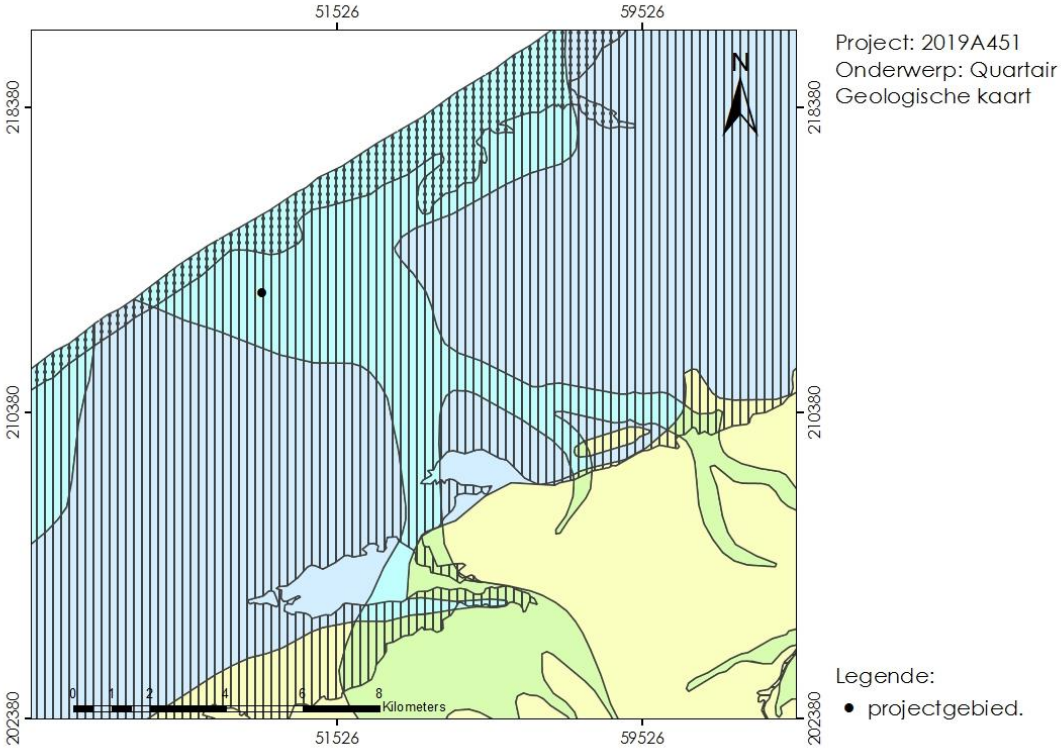
1.2.1 *Landschappelijke situering*

Het onderzoeksgebied situeert zich in de haven van Oostende op de westkaai van het Vlotdok, gelegen in de kustpolders (fig.1-4).

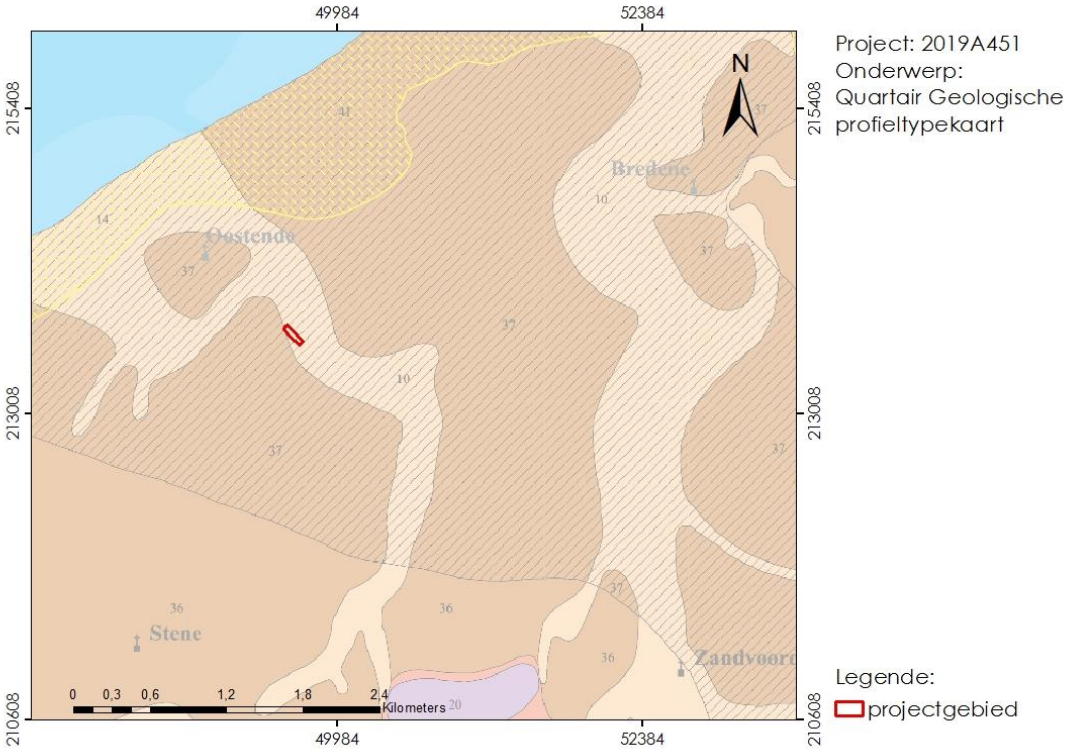
Het tertiair bevindt zich in de kuststreek op zeer grote diepte en is dus irrelevant met betrekking tot archeologie. Op de quartair geologsiche kaart is de ruimere omgeving rond het projectgebied gecodeerd als 13c (fig. 8). Achter deze code schuilt een sedimentopbouw die bovenaan begint met Holocene getijdensedimenten, gevolgd door laat-Pleistocene eolische sedimenten (plaatselijk afwezig), en vervolgens door Weichseliaan fluviatiele afzettingen en onderaan getijdensedimenten uit het Eemiaan tijdperk. De quartair profieltypekaart kaartblad 4 – 5 -11 -12 toont het projectgebied ter hoogte van profieltype 10 (fig. 9). **Bij profieltype 10 bestaan de Holocene getijdensedimenten uit zand afgezet ter hoogte van een zeegat, getijdegeul, priel, kreek of zandwad.**

De bodem in het projectgebied en in de ruime omgeving hierrond staat geclassificeerd als een bebouwde zone (fig. 10).

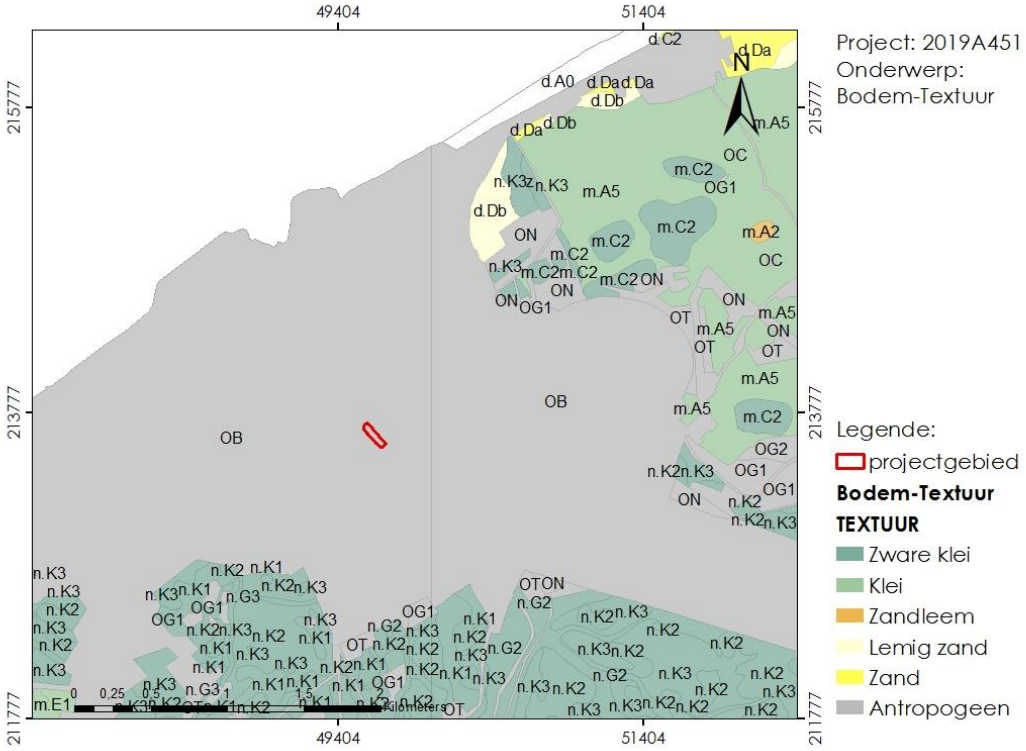
Voor wat betreft de topografie zijn we aangewezen op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMV II). Op ruimere schaal komt duidelijk tot uiting dat het projectgebied zich bevindt op de hoger gelegen infrastructuur van de haven van Oostende (fig. 11). Op lokale schaal komt duidelijk tot uiting dat het projectgebied relatief vlak (ca. 6,8m TAW) (fig. 12). Het laagstgelegen punt bevindt zich ten noorden van het bijgebouw op 6,4m TAW. Een kleine zone ten westen van de loods is iets hoger gelegen rond 7,5m TAW.

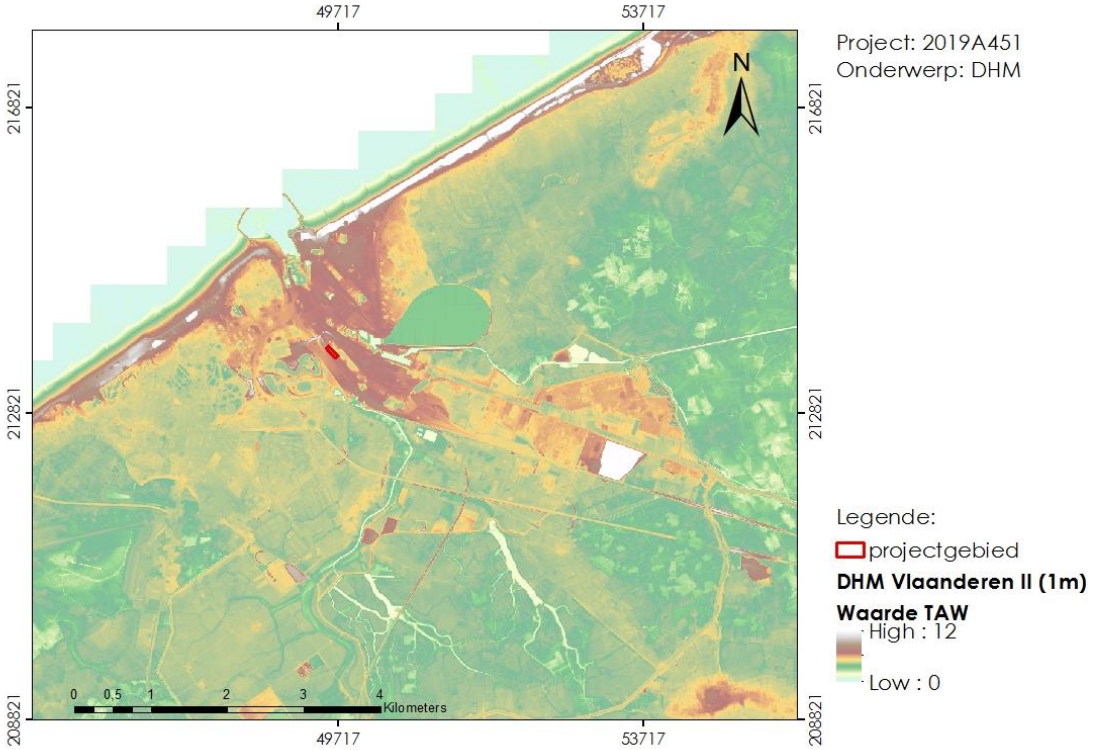
Figuur 8: Uitsnede uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV).

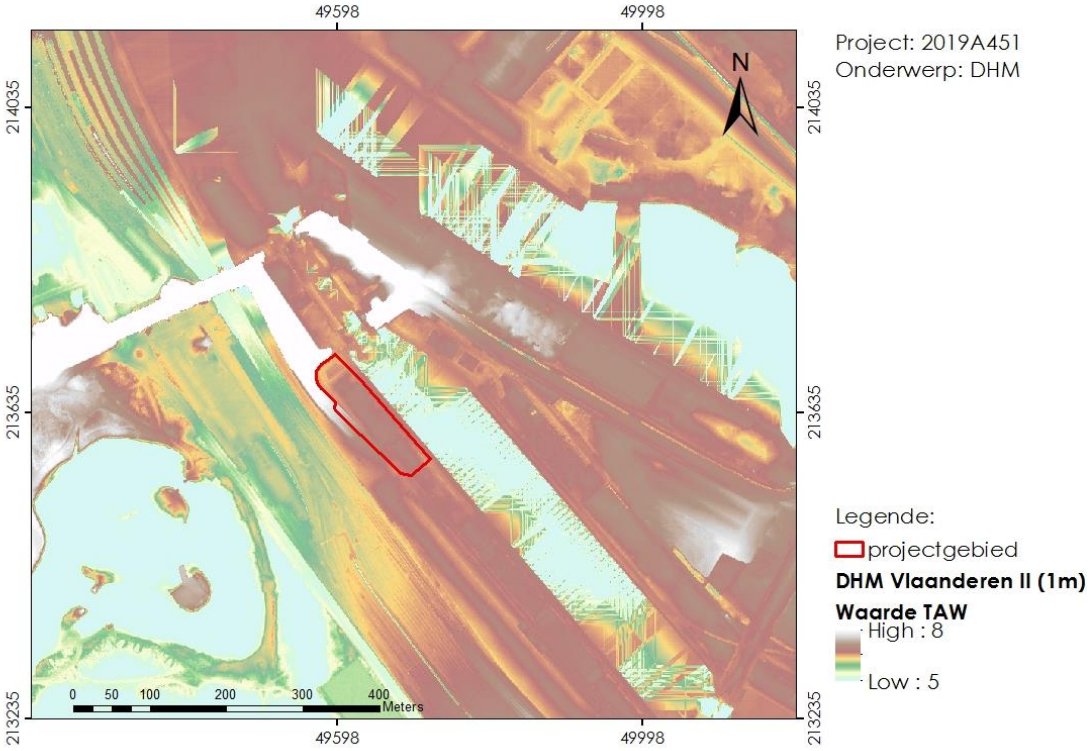
Figuur 9: Uitsnede samengestelde quartair profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

Figuur 10: Uitsnede bodemtextuurkaart ter hoogte van het projectgebied (© DOV).

Figuur 11: Uitsnede DTM (macroschaal) met aanduiding van het projectgebied (© GDI Vlaanderen).

Figuur 12: Detail DTM ter hoogte van het projectgebied en omgeving (© GDI Vlaanderen)

1.2.2 *Historisch cartografische situering*

Het projectgebied bevindt zich op de westkaai van het Vlotdok in de haven van Oostende. Het gebied bevindt zich in de kustpolders (fig.1).

Door het smelten van de ijskap rond 10.000 VC ontstond een groot zoetwatermoeras van de zee afgesloten door een duin, waarin diverse veenlagen zich opstapelden en bewoning onmogelijk was (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). Dit landschap evolueerde in de 1ste eeuw tot een slikken- en schorrengebied dat onderhevig was aan de getijdenvorming nadat de zee bressen sloeg in de duinengordel. De vloedwerking zette vervolgens klei en zand af waardoor het landschap her en der werd opgehoopt en de eerste aanwezigheid in de Romeinse periode mogelijk werd gemaakt. Toch was deze fase slechts van korte duur. Overstromingen zorgen vanaf de 4de eeuw voor de vorming van brede kreken waarin het veen bijna volledig weggespoeld wordt. Vanaf de 8ste eeuw trekt de zee zich geleidelijk terug. Dit zorgt ervoor dat kreken verlanden, dat een nieuwe duinengordel het kustgebied afsluit van de zee en een uitgestrekte schorrenvlakte droog komt te liggen waarin bewoning opnieuw mogelijk is.

De stad Oostende ontstaat in de 11de eeuw op het oostelijke uiteinde van het kusteiland Testerep (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). Deze landtong wordt van het vasteland gescheiden door een brede kreek en bevindt zich ten westen van het projectgebied. In de 12de eeuw wordt de kustvlakte voor het eerst ingepolderd en start de ontginning onder impuls van de abdijen. In 1334 wordt het eiland Testerep overspoeld door een grote storm en de middeleeuwse stad Oostende wordt grotendeels vernield waardoor men genoodzaakt is de stad meer zuidwaarts opnieuw

op te bouwen. In de tweede helft van de 14de eeuw wordt de Vlaamse kustlijn bij herhaling zwaar door stormvloeden gehavend, de primitieve dijken worden vernield en de polders overstromen.

In de 15de eeuw bezit Oostende een belangrijke vissershaven in het westen van de stad (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). Ondanks woelige tijden in de 16de eeuw neemt de rijkdom en het belang van de stad toe. Oostende groeit uit tot één van de voornaamste havens van Vlaanderen. Op het einde van de 16de eeuw wordt de stad het toevluchtsoord van de Geuzen en wordt Oostende omgevormd tot een versterkte vestingstad. De geuzen doorbreken enkele duinen ten oosten van de stad zodat de polders rond Oostende blank komen te staan. Door getijdewerking vormt zich rond de stad een kenmerkend krekengebied en een nieuwe oostelijke havengeul kent zijn ontstaan. Aan het begin van de 17de eeuw na het beleg van Oostende wordt de historische stadskern volledig verwoest. Kort nadien kent de stad een nieuwe bloeiperiode waarbij de haven uitgebouwd wordt aan de oostelijke havengeul.

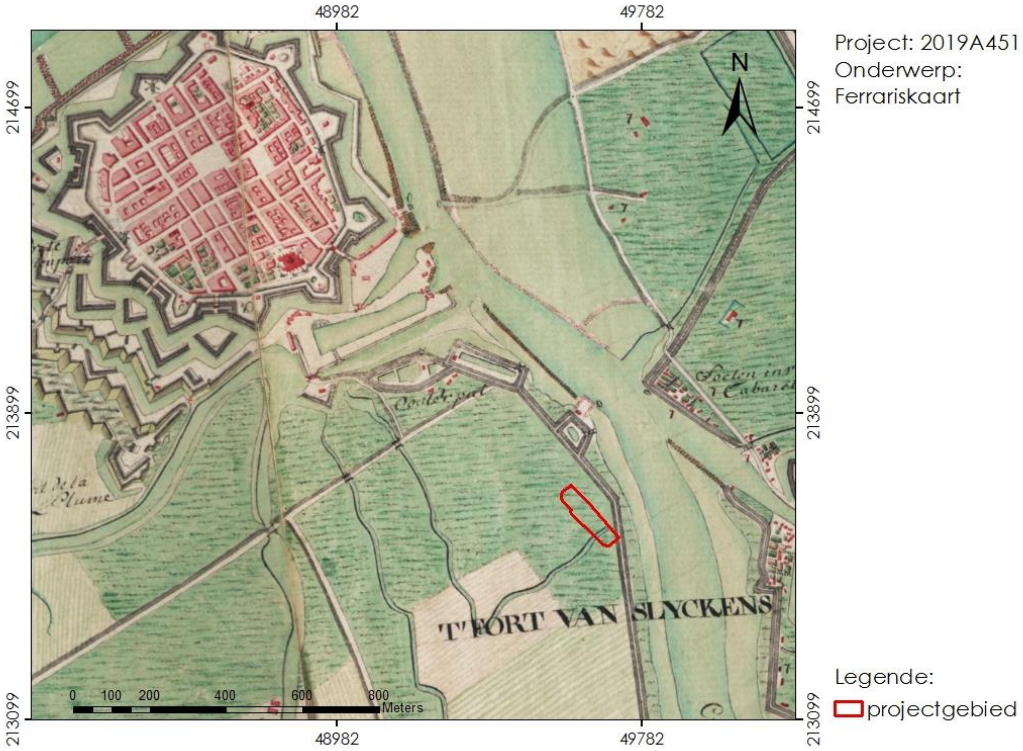
Het projectgebied bevindt zich in de 18de eeuw in een versterkte polder ten westen van de havengeul (fig. 13). In het laatste kwart van de 18de eeuw wordt de haven uitgebreid met 3 dokken ten zuiden van de stad (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). Ook in de 19de eeuw wordt de haven verder uitgebreid en voorzien van de nodige versterkingen. Aan de kustlijn worden in opdracht van Napoleon enkele forten opgericht. Het projectgebied bevindt zich op basis van de midden 19de-eeuwse topografische kaart Vandermaelen op de kade van de Springkom aan de zuidelijke rand van de vestingsstad Oostende (fig. 14). In de 2de helft van de 19de eeuw verliest Oostende zijn vestingfunctie en worden de versterkingen afgebroken. De stad wordt verder uitgebreid in functie van toerisme, handel en visserij.

In het eerste kwart van de 20ste eeuw vinden in opdracht van Leopold II ingrijpende herinrichtings- en uitbreidingswerken van de haven plaats (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). De aanleg van nieuwe handelsdokken met name het Vlot-, Hout- en Zwaaidok, de bouw van een zeelsluis en de aanleg van de huidige Spuikom hebben een grote invloed op de urbanisatie rond de havengeul. In 1906 werden op de West- en Oostkaai van het Vlotdok elks twee paar treinsporen gelegd en werd gestart met de fundering van de stapelhuizen op de Westkaai. De loods op het projectgebied dateert uit deze periode.

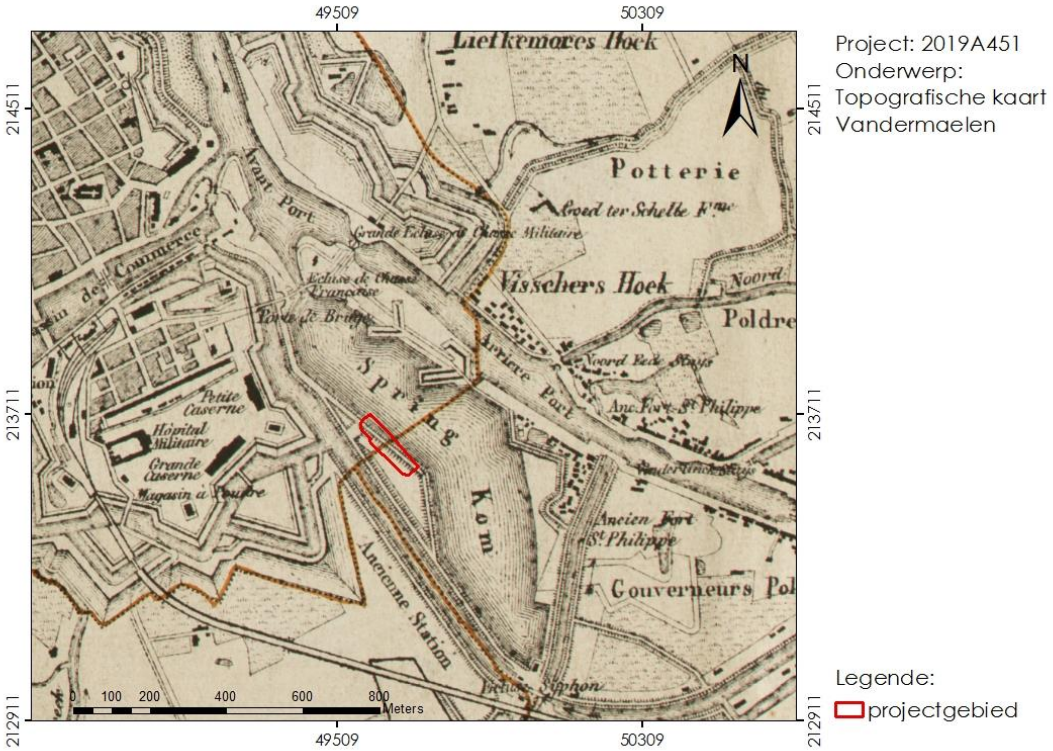
Tijdens WOI wordt Oostende door de Duitsers ingenomen die een bunkerlinie aanleggen nabij de kustlijn en achter Fort Napoleon (https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121804). Op het einde van WOI wordt de haven aangevallen en worden verscheidene gebouwen vernield. In WOII wordt Oostende omwille van zijn ligging aan de kust en de aanwezigheid van de haven opnieuw door de Duitsers bezet. De stad Oostende kent zeer zware oorlogsschade.

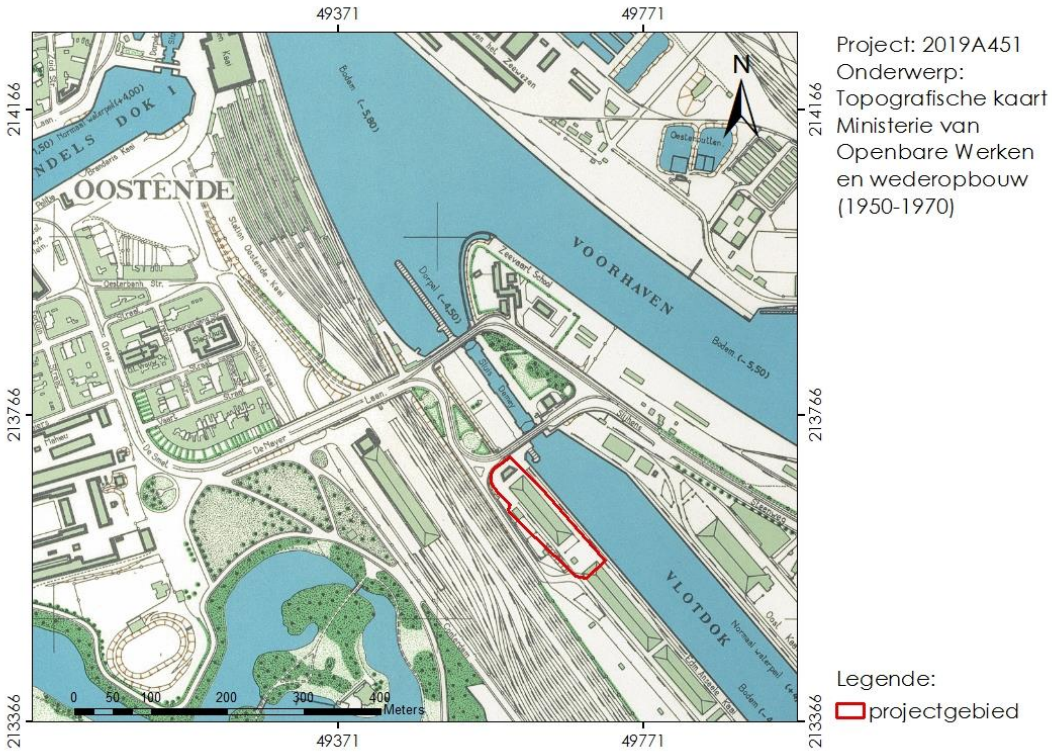
Na WOII moet de haven opnieuw opgebouwd worden en dit begint met het uitzuiveren van de havengeul en -dokken, herstellen van sluizen en kaaimuren en de heropbouw van de vuurtoren en de Stedelijke Vismijn. Ook de havenloods op het projectgebied werd hersteld na de opgelopen oorlogsschade. De kaarten opgesteld voor de heropbouw van de stad tonen het projectgebied met de havenloods en het noordelijke bijgebouw (fig. 15). Nadien verandert er nauwelijks iets op het projectgebied zoals waar te nemen valt op de orthofoto's uit 1971, 1979-1990, 2000-2003 (fig. 16-18).

Figuur 13: Uitsnede van de Ferrariskaart (1771-1777) met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt).

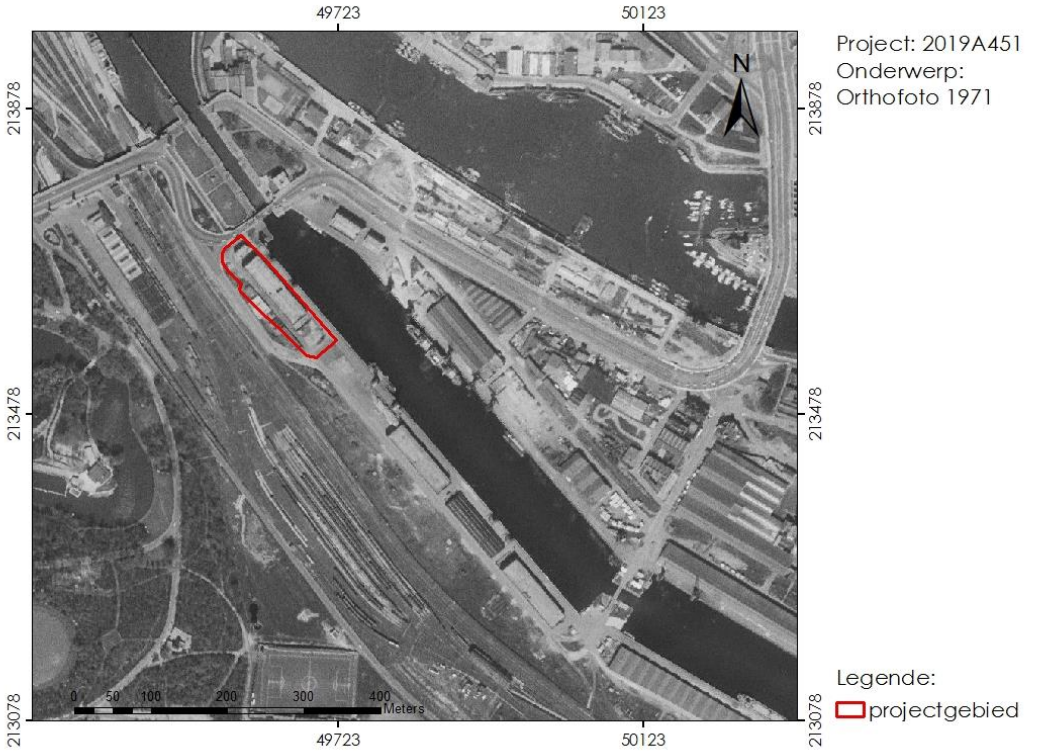

Figuur 14: Uitsnede midden 19de eeuwse topografische kaart van Vandermalen ter hoogte van het projectgebied (© Geopunt).

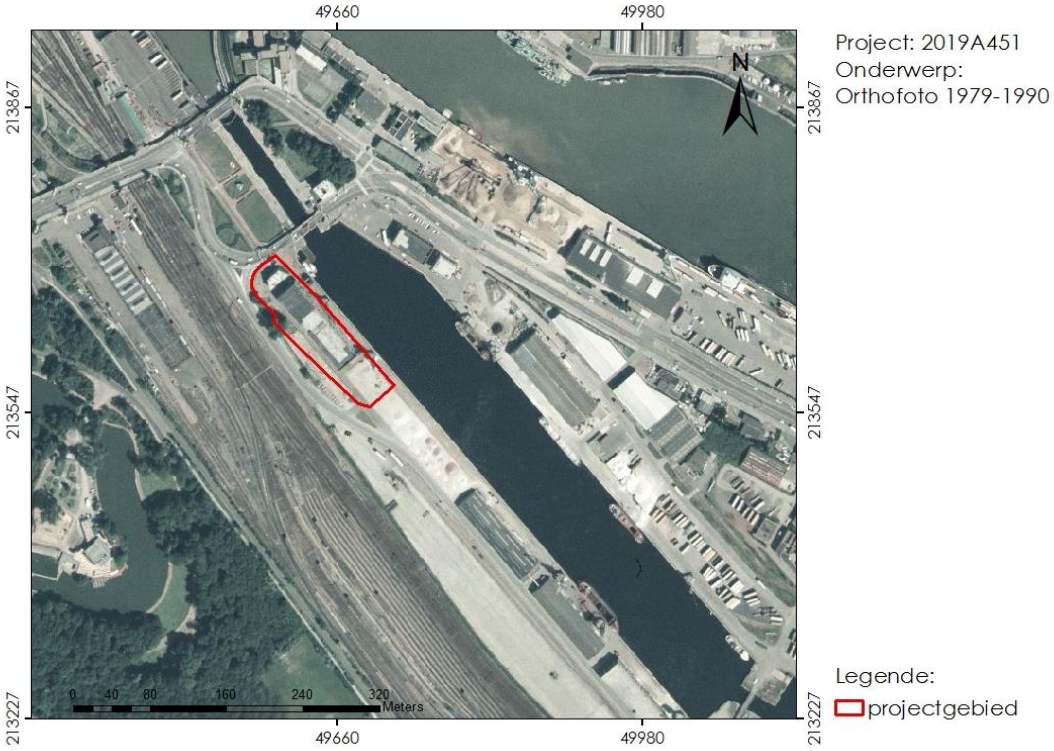

Figuur 15: Uitsnede topografische kaart van het ministerie van Openbare werken en wederopbouw (1950-1970) ter hoogte van het projectgebied (© Geopunt).

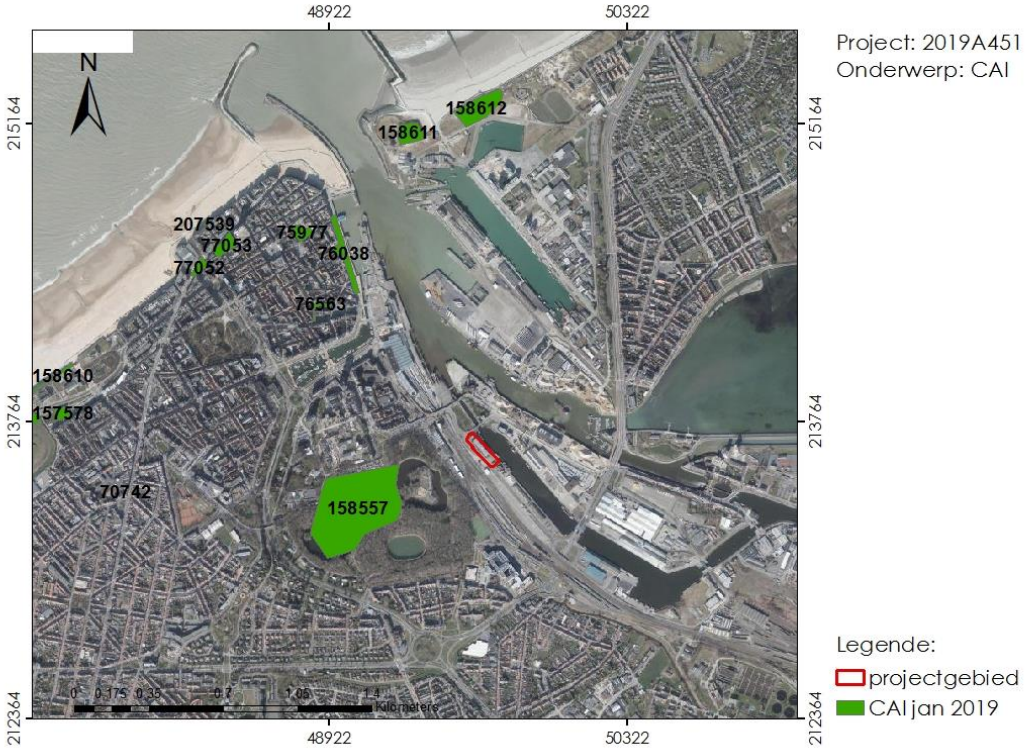
Figuur 16: Orthofoto uit 1971 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt)

Figuur 17: Orthofoto uit 1979-1990 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt)

Figuur 18: Orthofoto uit 2000-2003 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt)

Figuur 19: aanduiding projectgebied en CAI-locaties in de ruime omgeving op een recente orthofoto (©Geopunt en CAI)

1.2.3 *Archeologische situering*

De CAI vermeldt geen archeologische waarnemingen binnen het projectgebied en in de onmiddellijke omgeving. In de ruime omgeving zijn wel meerdere meldingen bekend (fig. 19).

Ten westen van het projectgebied bevindt zich het Maria Hendrikapark waar volgens de CAI Vauban vestingwerken met wallen en grachten uit het begin van de 17de eeuw gesitueerd zijn (CAI-ID 158557). Deze zouden opgericht zijn bij de heropbouw van de stad na het eerste Beleg van Oostende. Volgens ons zijn deze vestingrestanten echter 19de-eeuws van oorsprong, we steunen hierbij deels op informatie uit de bouwkundige inventaris. Begin 19de eeuw (1803) startten onder Frans bewind immers nieuwe vestingwerken. Deze werken worden afgewerkt en aangevuld onder het latere Hollandse bewind. Oude fronten worden hersteld en aan de zuidelijke zijde worden nieuwe gebouwd, meteen de meest zuidelijke uitbreiding van de historische stadskern. Van deze laatste versterking bleef één bastion in het landschap zichtbaar en dat is het bastion dat zich in het latere Maria-Hendrikapark bevindt (Debaere, 2002).

Meerdere meldingen zijn aanwezig in de stadskern van Oostende. Bij de aanleg van een ondergrondse parking aan het mijnplein (CAI ID75977) kwamen sporen en vondsten aan het licht uit de 19de en 17de eeuw en dieper ook 15de-eeuwse bewoningssporen (waterput, afvalput en wegtracé). De 17de-eeuwse sporen betreffen een 20-tal skeletten die gelieerd worden aan het beleg van Oostende en verschillende water- en beerputten. Uit de 19de-20ste eeuw stammen twee grote bakstenen structuren, respectievelijk een ijsput en een grote waterput (Pieters et al., 1994).

Bij de herinrichtingswerken (ondergrondse parking) aan de Visserskaai (CAI ID76038) werd archeologisch onderzoek uitgevoerd. Deze opgravingen boden inzicht in het uitzicht, de evolutie en het functioneren van de vestingswerken in Oostende sinds de 16de eeuw. Onder meer het waterreservoir in het bastion van het ponton en het kruitmagazijn in het bastion van de lanternen werden onderzocht. In beide bastions kwamen ook heel wat menselijke begravingen aan het licht. De doorgedreven studie van het archeologisch vondstmateriaal, alsook van de dierlijke en menselijke resten bood heel wat inzichten in het leven in de stad/versterkingen gedurende de 16de-17de eeuw en later (Pieters et al., 1999/2000).

Bij herinrichtingswerken nabij de Sint-Petrus en Pauluskerk werden funderingsresten van een oudere kerk aangetroffen samen met minstens 75 begravingen mogelijks uit de 17de eeuw (CAI-ID 76563) (Schietecatte et al., 2003). In de van Iseghemlaan en het Monacoplein (CAI ID77052 en 77053) vonden ook opgravingen plaats (Zeebroek & Pieters 2005). Deze brachten onder meer verdedigingselementen, een waterput en graven uit de 17de eeuw aan het licht. Daarnaast werden ook bewoningssporen uit de 15de eeuw aangetroffen, onder meer verschillende waterputten en muur- en funderingsrestanten van laat 16de-eeuwse gebouwen. Interessant was ook de vondst van een oude bewerkingslaag die minstens ouder moet zijn dan eind 14de-eeuws. In 2014 werden bij controle van werken aan de zeedijk ter hoogte van de Hertstraat een Duitse tunnel aangetroffen uit de Tweede Wereldoorlog (CAI ID 207539) (Zeebroek 2014).

In het noordwestelijke deel van de stad werden bij een controle van de bouw van de nieuwe stadsbibliotheek in 1999 twee recente opgevulde bakstenen waterputten aangetroffen (CAI-ID 157578). In dit deel van de stad wordt de Catharinapolder gesitueerd. Hier werd in 1952 een vroeg-middeleeuwse houten boot als toevalsvondst ontdekt (CAI-ID 70742) (Devliegher 1958).

Ten noorden en noordwesten van het projectgebied aan de kustlijn bevinden zich drie Duitse batterijen uit WOI (Deseyne, 2007): Batterij Gneisenau (CAI-ID 158610), Batterij Eylau (CAI-ID158611) en Batterij Friedrich (CAI-ID158612).

1.2.4 *Interpretatie – datering onderzoeksgebied*

Het projectgebied bevindt zich in een zeer dynamisch landschap met wadden, kreken en geulen. Vanaf de late ijzertijd werd het gebied toegankelijk voor de mens. In de Romeinse tijd vonden in de polders veen- en zoutwinningsactiviteiten plaats en werd bewoning ingeplant op drogere zandruggen. Het projectgebied bevindt zich ten zuidoosten van de stad Oostende die in de 11de eeuw op het oostelijke uiteinde van het kusteiland Testerep ontstaat. In de 15de eeuw kent Oostende een belangrijke vissershaven ten westen van de stad.

In de 16de-17de eeuw wordt Oostende door de komst van de Geuzen een vestingsstad. Door het doorbreken van de dijken en de daaraan gekoppelde tijdenwerking ontstaat nabij het projectgebied een nieuwe havengeul. Aan het begin van de 17de eeuw na het beleg van Oostende wordt de historische stadskern volledig verwoest. Kort nadien kent de stad een nieuwe bloeiperiode waarbij de haven uitgebouwd wordt aan de oostelijke havengeul.

Het projectgebied bevindt zich in de 18de eeuw in een versterkte polder ten westen van de havengeul. In het laatste kwart van de 18de eeuw wordt de haven uitgebreid met 3 dokken ten zuiden van de stad. Ook in de 19de eeuw wordt de haven verder uitgebreid, het projectgebied bevindt zich dan op de kade van de Springkom.

In het eerste kwart van de 20ste eeuw vinden in opdracht van Leopold II ingrijpende herinrichtings- en uitbreidingswerken van de haven plaats. Zo worden enkele nieuwe handelsdokken zoals het Vlotdok aangelegd. In 1906 werden op de West- en Oostkaai van het Vlotdok elks twee paar treinsporen gelegd en werd gestart met de fundering van de stapelhuizen op de Westkaai. De loods op het projectgebied dateert uit deze periode.

1.2.5 *Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed*

1.2.5.1 Gemotiveerde tekstuele verwachting

Het projectgebied bevindt zich in de haven van Oostende. De havengeul nabij het projectgebied ontstaat in de 16de-17de eeuw. Eind 18de eeuw lijkt de zone rond het projectgebied teurg ingepolderd, maar voordien was het onderheving aan getijdenwerking. Vanaf de 19de eeuw maakt het projectgebied deel uit van de uitbreidende haven van Oostende door de aanleg van de Springkom. Het Vlotdok, de Westkaai en de havenloods op het projectgebied dateren uit het begin van de 20ste eeuw.

Slechts een beperkt aandeel van de geplande werkzaamheden in en net naast de loods heeft een invloed op het bodemarchief. De aanleg van een riolering voor afvalwater en regenwaterafvoer in zeer smalle sleuven vindt plaats binnenin de loods op beperkte diepte in een reeds verstoorde bodem. Net buiten het gebouw worden op 5 verschillende plaatsen regenwaterputten en installaties voor zuivering met zinkputten aangelegd. Deze ingrepen zorgen voor een diepere verstoring van het bodemarchief (ca. 2m) maar op een zeer beperkte oppervlakte (telkens ca. 10-20m^2). Op deze plaatsen is een klein potentieel voor het aantreffen van sporen gelinkt aan de 19de-20ste-eeuwse uitbreiding van de haven van Oostende. Toch is door de aard van de werken in combinatie met de ligging (pas laat terug ingepolderd getijdengebied) verder onderzoek kosten-baten niet aangewezen.

Ook bij de inrichting van de ruimte buiten de loods is er slecht een beperkte invloed op het bodemarchief. Voor het plaatsen van verhoogde groenzones dient enkel de huidige verharding opgebroken te worden. De plaatsing van fietsenstallingen zorgt ook voor een zeer beperkte verstoring. De aanleg van gewone groenzones zorgt voor een verstoring tot een diepte van ca. 0,5m over een oppervlakte van 150m^2. De diepste verstoring wordt veroorzaakt door de inplanting van een toren met liftkoker en 7 verdiepingen. Deze ingreep verstoort de bodem tot een diepte van ca. 2m, maar weer over een zeer beperkte oppervlakte van ca. 70m^2. Op deze plaatsen is een klein potentieel voor het aantreffen van sporen gelinkt aan de 19de-20ste-eeuwse uitbreiding van de haven van Oostende. Toch is door de aard van de werken verder onderzoek kosten-baten niet aangewezen.

BIBLIOGRAFIE

Literatuur:

Debaere O., 2002. Een topografisch overzicht van de ontwikkelingen van een felbegeerde havenstad, Oostende, Oostendse Historische Publicaties 9. Stedenatlas, p. 26.

Deseyne A., 2007. De kust bezet 1914-1918, Brugge.

Devliegher L., 1958. De boot van Oostende, Archeologie 1958.2, p. 436.

Eeckhout R., 1995. 20 jaar geleden te Bredene het ontdekken der begraafplaats der onbekenden, Jaarboek Heemkring Ter Cuere 1995, p. 107-123.

Pieters M., Dewilde M., Impens Y., Tratsaert B., 1994. Zes eeuwen bewoningsgeschiedenis op het Mijnplein te Oostende (prov. West-Vlaanderen), Archeologie in Vlaanderen IV, p. 187-203.

Pieters M., Schietecatte L., Ervynck A., Van Neer W., Caluwé D., 1999/2000. De Visserskaai te Oostende (prov. West-Vlaanderen): archeologie van een in de 17de eeuw zwaar geteisterd stad, Archeologie in Vlaanderen VII, p. 231-276.

Schietecatte L., Zeebroek I., Van Laere I., Pieters M., 2003. Archeologische begeleiding van infrastructuurwerken in het stadscentrum van Oostende, Archaeologia Mediaevalis, 14-15/03/2003, p. 126.

Zeebroek I. & Pieters M. 2015. Archeologisch onderzoek in Oostende. Van Iseghmelaan – Monacoplein, Eindrapport, VIOE, Brussel.

Zeebroek I. 2014. Rapportage vondstmelding: Oostende, zeedijk (thv. Hertstraat), interne nota VIOE, Brussel

Kaartmateriaal:

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778] kaartblad 58

Topografische kaart van Vandermaelen [1846 – 1854]

Digitale bronnen:

www.geopunt.be

https://dov.vlaanderen.be

https://inventaris.onroerenderfgoed.be

https://cartesius.be

BIJLAGE

Figurenlijst:

Figuur 1: Lokalisering projectgebied t.o.v. provinciegrenzen (archeoregio's). 2
Figuur 2: Lokalisatie projectgebied t.o.v. de topografische kaart. 2
Figuur 3: projectie van het projectgebied op een recente (2018) orthofoto (© GDI Vlaanderen). 3
Figuur 4: Projectie projectgebied t.o.v. het GRB-bestand (© Geopunt). 3
Figuur 5: aanleg nutsvoorzieningen aangeduid op het GRB-bestand (© Geopunt) 5
Figuur 6: werkzaamheden aangeduid op het GRB-bestand (© Geopunt) 5
Figuur 7: ligging projectgebied binnen de vastgestelde archeologische zone geprojecteerd op het GRB-bestand (©Geopunt). 6
Figuur 8: Uitsnede uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV). 9
Figuur 9: Uitsnede samengestelde quartair profieltypekaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV) 9
Figuur 10: Uitsnede bodemtextuurkaart ter hoogte van het projectgebied (© DOV)... 10
Figuur 11: Uitsnede DTM (macroschaal) met aanduiding van het projectgebied (© GDI Vlaanderen). 10
Figuur 12: Detail DTM ter hoogte van het projectgebied en omgeving (© GDI Vlaanderen) 11
Figuur 13: Uitsnede van de Ferrariskaart (1771-1777) met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt). 13
Figuur 14: Uitsnede midden 19de eeuwse topografische kaart van Vandermalen ter hoogte van het projectgebied (© Geopunt). 13
Figuur 15: Uitsnede topografische kaart van het ministerie van Openbare werken en wederopbouw (1950-1970) ter hoogte van het projectgebied (© Geopunt). 14
Figuur 16: Orthofoto uit 1971 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt) 14
Figuur 17: Orthofoto uit 1979-1990 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt) 15
Figuur 18: Orthofoto uit 2000-2003 ter hoogte van het projectgebied (©Geopunt) 15
Figuur 19: aanduiding projectgebied en CAI-locaties in de ruime omgeving op een recente orthofoto (©Geopunt en CAI) 16